

Тетяна Григорівна Семигінівська,

старший викладач Національного авіаційного університету, м. Київ

РЕАЛІЗАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ У МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ АВІАЦІЙНОЇ ГАЛУЗІ

У статті визначено педагогічні умови, що є достатніми для формування професійної етики майбутніх перекладачів авіаційної галузі, і запропоновано стислу характеристику кожної з них.

Ключові слова: професійна етика, педагогічні умови, майбутні перекладачі авіаційної галузі, технологія контекстного навчання.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Система вищої освіти в Україні продовжує оновлення, інтегруючись в європейський і світовий освітній простір. Інтеграція та глобалізація соціальних, економічних і культурних процесів, що відбуваються у світі, перспективи розвитку української держави на найближчі два десятиліття вимагають глибокого оновлення системи освіти, зумовлюючи її випереджувальний характер. У Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки визначено комплекс заходів щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні, стрижнем якої є розвиваюча, культуротворча домінанта, виховання відповідальної особистості, яка здатна до самоосвіти та саморозвитку, уміє критично мислити, опрацьовувати різноманітну інформацію, використовувати набуті знання і вміння для творчого вирішення професійних проблем. Отже, індивідуальний розвиток людини, особистості за таких умов є, з одного боку, основним показником прогресу, а з іншого – основною передумовою подальшого розвитку українського суспільства.

Моральне відродження та духовне вдосконалення людини – мета і засіб прогресивного розвитку українського суспільства та людства загалом. Важливу

роль у формуванні моральної культури людини і суспільства має відігравати етичне просвітництво, що несе знання про моральні цінності, дає розуміння морального виміру поведінки особистості, дій соціальних суб'єктів, життя суспільства. Дослідження системи духовних цінностей та моральних норм як умов забезпечення політичної і соціальної стабільності суспільства, розробка проблем піднесення ролі гуманітарних чинників у сучасному суспільному розвитку, збереження й актуалізація в нових історичних умовах культурного і духовного надбання українського народу є ключовими для нормативних документів у галузі розвитку національної вищої освіти, зокрема: Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті (на 2012–2021 н. р.), Концепції наукової, науково-технічної та інноваційної політики в системі вищої освіти України, Концепції розвитку освіти до 2014 року, Концепції національно-патріотичного виховання молоді, “Національній рамці кваліфікацій України” (постанова Кабінету Міністрів України № 1341 від 23.11.2011 р.) та ін. Це дає підстави для переосмислення компетентісно-орієнтованої підготовки фахівців у вищій школі в умовах модернізації освіти через призму створення умов і самореалізації кожної особистості, яка формується в умовах лібералізації економіки, демократичних перетворень в Україні, зростаючої необхідності “одухотворення нації”, суспільства, а, відтак, визначення основних проєкцій та підходів до управління цим процесом.

Беручи до уваги викладені вище положення, припускаємо, що кожен фахівець (майбутній або дійсний) вибудовує своє професійну діяльність на морально-етичних засадах, тобто дотримується професійної етики. Завдання професійної етики полягає у тому, щоб вивчити процес віддзеркалення професійних стосунків у моральній свідомості і в морально-професійних нормах, а також дослідити суспільні завдання, цілі професії та їхню значущість у соціальному прогресі. Об'єктом професійної діяльності, що утворює складну систему взаємоперехідних, взаємозумовлених моральних стосунків, безпосередньо є сам фахівець, тобто людина. Окремі види людської діяльності висувають до фахівця надзвичайно високі моральні вимоги, адже їх

недотримання може спричинити гострі моральні колізії, особливо коли йдеться про питання життя і смерті, здоров'я, свободи, честі та гідності людини, де моральні якості спеціаліста набувають вирішального значення, а доля однієї людини може залежати від моральної спроможності іншої.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Питанням професійної етики фахівців у різних галузях значну увагу приділяли у цілій низці дисертаційних досліджень такі науковці: А. О. Болдова, Л. Л. Хоружа, Л. О. Рубан, О. І. Кривошеєва та ін. Професійна етика добре розроблена на прикладі таких спеціальностей, як політологія (К. С. Іваненко), педагогіка (Т. В. Мишаткіна), юриспруденція (А. С. Кобліков) тощо. Крім того, існують загальні дослідження з професійної етики (Е. Г. Федоренко) та етикету (Р. Н. Ботавіна). Проте, аналіз матеріалів з теми дослідження свідчить, що мало уваги приділяється питанням професійної моралі суб'єктів перекладацької діяльності і зовсім недослідженим є процес її формування у майбутніх перекладачів авіаційної галузі. Окремі аспекти професійної етики перекладача знайшли відображення як у роботах вітчизняних (І. С. Алексєєва, А. П. Чужакін, В. Н. Комісаров, Р. К. Міньяр-Белоручев, П. Р. Палажченко), так і зарубіжних дослідників (К. Гердінг-Салас, П. Ньюмарк, Д. Робінзон), у дослідженнях яких окреслено принципи перекладацької етики як регулятора поведінки перекладача під час виконання своїх професійних обов'язків. Однак, зазначені дослідження не можуть повністю вирішити проблему формування ділової, мовленнєвої, емоційної етики поведінки, що передбачає підвищення інтелектуального, морального потенціалу студентів – майбутніх перекладачів, опанування ними загальних понять професійної етики перекладача та вміння вирішувати моральні проблеми, пов'язані з професійною діяльністю.

Метою статті є педагогічні умови формування професійної етики у майбутніх перекладачів авіаційної галузі і шляхи їхньої реалізації.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Формування професійної етики майбутніх перекладачів авіаційної галузі потребує створення певних педагогічних умов, які сприяють опануванню цього феномену. Припускаємо, що педагогічні умови формування професійної етики майбутнього фахівця спрямовані на розвиток професійно етичних якостей у студентів та відображають готовність студентів до майбутньої професійної діяльності. З'ясуємо сутність феномену “умова”, яким ми будемо оперувати у нашому дослідженні. Так, у Філософському енциклопедичному словнику зазначено, що умова – філософська категорія, в якій відображаються універсальні відношення речі до тих чинників, завдяки яким вона виникає й існує [1, с. 178]. Системний аналіз психолого-педагогічних та філософських джерел надає можливість розглядати категорію “умова” як складову будь-якого процесу, зокрема і процесу формування професійної етики майбутніх перекладачів авіаційної галузі у процесі вивчення суспільно-гуманітарних дисциплін. Йдемо слідом за О. Г. Бражнич, Н. В. Іпполітовою, А. М. Алексюк, А. А. Аюрзанайн, П. І. Підкасистим та вважаємо, що термін “педагогічна умова” – це певна обставина, яка впливає (прискорює чи гальмує) на формування і розвиток педагогічних явищ, процесів, систем, якостей особистості [2–4].

На думку О. Г. Бражнич, “педагогічні умови є сукупністю об’єктивних можливостей змісту, методів, організаційних форм та матеріальних можливостей здійснення педагогічного процесу, що забезпечує успішне досягнення поставленої мети” [2].

Дослідники А. М. Алексюк, А. А. Аюрзанайн, П. І. Підкасистий під педагогічними умовами розуміють чинники, які впливають на процес досягнення мети, при цьому поділяють їх на:

а) зовнішні: позитивні відносини викладача і студента; об’єктивність оцінки навчального процесу; місце навчання, приміщення, клімат тощо;

б) внутрішні: індивідуальні властивості студентів (стан здоров’я, властивості характеру, досвід, уміння, навички, мотивація тощо). Зазначимо,

що спільною рисою всіх визначень цього поняття є спрямованість умов на вдосконалення взаємодії учасників педагогічного процесу при вирішенні конкретних дидактичних завдань.

Отже, педагогічні умови формування професійної етики майбутнього перекладача авіаційної галузі у навчально-виховному процесі визначаємо як обставини, за яких здійснюється комплексний навчально-виховний процес, спрямований на розвиток як професійно важливих якостей, так і особистісно-орієнтованих етичних якостей індивіда.

Під час виокремлення педагогічних умов формування професійної етики майбутніх перекладачів авіаційної галузі було враховано такі чинники: 1) особистісна мотивація майбутніх перекладачів; 2) науково-структурний зміст професійної підготовки; 3) наявність об'єктивної діагностичної методики рівнів сформованості професійної етики майбутніх перекладачів авіаційного профілю; 4) технології та принципи формування професійної етики у майбутніх перекладачів у вищих навчальних закладах (далі – ВНЗ). Отже, формування професійної етики є можливим за умови дотримання таких педагогічних умов:

– розгляд завдань формування професійної етики як однієї з пріоритетних цілей підготовки майбутніх перекладачів у ВНЗ авіаційного профілю;

– здійснення професійної підготовки майбутніх перекладачів авіаційної галузі з урахуванням компетентнісного, особистісно-зорієнтованого і діяльнісного підходів;

– організація навчально-виховного процесу на основі врахування наявного рівня сформованості професійної етики й особистісних характеристик студентів;

– моделювання за допомогою педагогічної технології контекстного навчання з урахуванням новітніх технологій та ІТ у процесі вивчення суспільно-гуманітарних дисциплін.

Стисло зупинимося на кожній виокремленій педагогічній умові. Ми вважаємо формування професійної етики однією з пріоритетних цілей підготовки майбутніх перекладачів у ВНЗ авіаційного профілю, оскільки при

загальному задовільному рівні мовної підготовки часто залишаються поза увагою особливі етичні аспекти функціонування перекладача у соціумі, що негативно впливає як на ставлення суспільства до професії перекладача, так і на професійне зростання спеціаліста та якість виконуваної ним роботи. Загальновідомо, що важливу роль у галузі авіації відіграє людський чинник, причому це стосується не лише особового складу, а й інших спеціалістів, задіяних у цій галузі, таким чином вимагаючи від останніх, у першу чергу, психофізичних здібностей, притаманних фахівцям авіаційної галузі (відсутність нервозності, розгубленості; дисциплінованість; наполегливість; професійна витримка тощо), і морально-етичних норм (ввічливість, коректність, справедливість, неупередженість, об'єктивність тощо) як невід'ємної складової професійної етики перекладача авіаційного профілю.

Наступною умовою є здійснення професійної підготовки майбутніх перекладачів авіаційної галузі з урахуванням компетентнісного, особистісно-зорієнтованого та діяльнісного підходів, які складають концептуальний блок нашої наукової розвідки. Урахування зазначених підходів є можливим у процесі застосування технології контекстного навчання. Теорія і технологія контекстного навчання були започатковані її розробниками як варіант виходу з низки протиріч, породжених системою професійної освіти. Основне протиріччя, на думку А. О. Вербицького, полягає в тому, що опанування студентом професійної діяльності забезпечується у ВНЗ у межах якісно відмінної за змістом, формами, методами, засобами та процесом навчальної діяльності. І саме теорія контекстного навчання дає відповідь на те, як перейти зі світу навчальної діяльності в реальний світ професійної діяльності. Дослідник вважає, що у навчальному процесі для цього достатньо змоделювати у формах діяльності студентів предметно-технологічні (предметний контекст) та соціальні (соціальний контекст) складові змісту професійної діяльності фахівців, забезпечити умови для інтеграції різних видів діяльності студентів (навчальної, наукової, практичної) [5].

Згідно з теорією контекстного навчання, мета студента полягає в опануванні цілісної професійної діяльності фахівця, а, отже, необхідно чітко усвідомлювати відмінності в навчальній і професійній діяльності, тоді як мотивом першої є пізнання нового, опанування професії, другого – реалізація інтелектуального та духовного потенціалу, саморозвиток особистості.

Ще однією педагогічною умовою є організація навчально-виховного процесу на основі врахування наявного рівня сформованості професійної етики, який визначається під час констатувального експерименту за допомогою існуючих і додатково розроблених авторкою методик. У попередніх статтях, присвячених цій проблематиці, нами виокремлено три структурні компоненти професійної етики, а саме: 1) моральні принципи; 2) етичні норми професійної поведінки й етикет; 3) вимоги професійної придатності. Відповідно, кожен структурний компонент, сформований частково (або повністю), знаходиться на репродуктивно-адаптивному, активно-пошуковому чи інтенсивно-креативному рівні.

Заключна для нашого дослідження педагогічна умова – це моделювання за допомогою педагогічної технології контекстного навчання з урахуванням новітніх технологій та ІТ у процесі вивчення суспільно-гуманітарних дисциплін. Л. В. Байбородова, С. Л. Паладьєв, Н. Л. Степанов [6] розглядають моделювання як етап педагогічного проектування, алгоритм та умову ефективної реалізації моделей. Алгоритм, зазначається в “Універсальному словнику української мови” [7], – це послідовність дій для виконання певного завдання. Виходячи з цих посилань, можна зробити висновок про те, що модель процесу формування у студентів професійної етики перекладача у динаміці – це послідовність цілеспрямованих, узгоджених дій викладача і студентів із метою вирішення конкретних освітніх завдань, які здійснюються в спеціально створюваних викладачем, послідовно змінюваних педагогічних ситуаціях та підпорядковуються досягненню кінцевої мети – формуванню в майбутніх перекладачів професійної етики. Мета запропонованої моделі полягає у розробці організаційно-дидактичних основ процесу формування професійної

етики майбутніх перекладачів авіаційної галузі на засадах інтеграції суспільно-гуманітарних дисциплін засобами контекстного підходу. У межах цієї моделі виокремлено такі основні завдання:

– формування вмінь і навичок для подальшого успішного виконання майбутніми перекладачами своєї професійної діяльності відповідно до Державного стандарту (освітньо-кваліфікаційних характеристик);

– формування вмінь та навичок з метою вдосконалення професійно важливих особистісних якостей, необхідних для фахівця авіаційного профілю;

– формування вмінь, навичок і професійно важливих особистісних якостей відповідно до вимог ВНЗ авіаційного профілю.

Спроектowana модель містить такі блоки: цільовий (де зазначена мета та завдання), концептуальний (що містить наукові підходи і принципи), змістово-процесуальний (зміст, форми, методи та педагогічні умови) і результативний (із зазначенням структурних компонентів професійної етики, рівнів сформованості професійної етики та результату – сформованості професійної етики майбутнього перекладача авіаційної галузі).

Висновки. Формування професійної етики майбутнього перекладача авіаційної галузі – складний і багатогранний процес, який вимагає від майбутнього фахівця сформованості всіх трьох, визначених нами, структурних компонентів. Проведене дослідження дає підстави вважати, що це можливо за умови реалізації визначених нами педагогічних умов під час викладання дисциплін суспільно-гуманітарного циклу.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Визначені педагогічні умови видаються нам доцільними та достатніми для формування професійної етики майбутніх перекладачів авіаційної галузі. Проте, на цьому етапі вони є лише гіпотетичними і своє подальше завдання вбачаємо у практичному їх впровадженні під час викладання дисциплін суспільно-гуманітарного циклу із застосуванням технології контекстного навчання. Ще одним пріоритетним напрямком може бути компаративний аналіз процесу

формування професійної етики у фахівців різних галузей з метою визначення спільних, універсальних педагогічних умов.

Список використаної літератури

1. Философский словарь / под. ред. И. Т. Фролова. – 7-е изд., перераб. и доп. – М. : Республика, 2001. – 719 с.
2. Бражнич, О. Г. Педагогічні умови диференційованого навчання учнів загальноосвітньої школи : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.07 / Бражнич О. Г. – Кривий Ріг, 2001. – 238 с.
3. Ипполитова, Н. В. Система профессиональной подготовки студентов педагогического вуза: личностный аспект : монография [Текст] / Н. В. Ипполитова, М. А. Колесников, Е. А. Соколова. – Шадринск : Исеть, 2006. – 236 с.
4. Організація самостійної роботи студентів в умовах інтенсифікації навчання : навч. посіб. / А. М. Алексюк, А. А. Аюрзанайн, П. І. Підкасистий [та ін.]. – К. : ІСДО, 1993. – 336 с.
5. Вербицкий, А. А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход / А. А. Вербицкий. – М. : Высшая школа, 1991. – 207 с.
6. Байбородова, Л. В. Изучение эффективности воспитательной системы в школе / Л. В. Байбородова, С. Л. Паладьев, Е. Н. Степанов. – Псков : ПОИПКРО, 1994. – 93 с.
7. Універсальний словник української мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bohdan-books.com/catalog/book_389_627/.

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор Лузік Е. В.

Стаття надійшла до редакції 19.09.2013.

Семигинивская Т. Г. Реализация педагогических условий формирования профессиональной этики у будущих переводчиков авиационной отрасли

В статье определены педагогические условия, достаточные для формирования профессиональной этики будущих переводчиков авиационной отрасли, и предложена краткая характеристика каждого из них.

Ключевые слова: профессиональная этика, педагогические условия, будущие переводчики авиационной отрасли, технология контекстного обучения.

Semyhinivska T. H. Realization of pedagogical conditions of formation of professional ethics of the future translators in the aviation sphere

The article defines pedagogical conditions sufficient for forming professional ethics of future translators in the aviation sphere and supplies a brief characteristic of each of them.

Key words: *professional ethics, pedagogical conditions, future translators in the sphere of aviation, context-based technology.*